

ENTREPRENEURIAL CULTURE AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE ENTREPRENEURIAL SYSTEM

Sobirjon Zokirjonovich Kozokov

PhD, acting associate professor

Namangan State University

e-mail: sqozaqov@mail.ru

Namangan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: entrepreneurial activity, entrepreneurial culture, entrepreneurial system, entrepreneurial environment, innovative development, entrepreneurial sustainability, individual, society, state, social relations.

Received: 03.10.25

Accepted: 04.10.25

Published: 05.10.25

Abstract: The article analyzes the social significance of entrepreneurial culture as a factor in the development of the entrepreneurial system. The author effectively used foreign literature to illuminate entrepreneurial culture and, through their analysis, highlighted the importance of entrepreneurial culture in the development of the entrepreneurial system. The article also reveals the role of entrepreneurial culture in the development of society, the factors influencing its formation.

In addition, the article provides an author's definition of the concept of entrepreneurial culture and highlights its institutional foundations.

TADBIRKORLIK MADANIYATI TADBIRKORLIK TIZIMINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA

Sobirjon Zokirjonovich Qozoqov

PhD, v.b. dotsent

Namangan davlat universiteti

e-mail: sqozaqov@mail.ru

Namangan, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: tadbirkorlik faoliyati, tadbirkorlik madaniyati, tadbirkorlik tizimi, tadbirkorlik muhiti, innovatsion rivojlanish, tadbirkorlik barqarorligi, shaxs, jamiyat, davlat, ijtimoiy munosabatlar.

Annotatsiya: Maqolada tadbirkorlik madaniyati tadbirkorlik tizimini rivojlantirishning omili ekanligi ijtimoiy tahlil qilingan. Muallif tadbirkorlik madaniyatini yoritishda xorijiy mamlakat adabiyotlaridan unumli foydalangan va ularni tahlil qilish orqali ularda tadbirkorlik madaniyatini

tadbirkorlik tizimini rivojlantirishdagi ahamiyatini yoritib bergan. Shuningdek, maqolada jamiyat taraqqiyotida tadbirkorlik madaniyatining tutgan o'rnini, uni shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar ochib berilgan. Bundan tashqari, maqolada tadbirkorlik madaniyati tushunchasiga mualliflik ta'rifi berilgan va uning institutsional asoslari yoritilgan.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ СИСТЕМЫ

Собиржон Закиржонович Козоков

PhD, т. д. доцент

Наманганский государственный университет,

e-mail: sqozaqov@mail.ru

Наманган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые	слова:	Аннотация:
предпринимательская предпринимательская предпринимательская предпринимательская инновационное предпринимательская личность, общество, общественные отношения.	деятельность, культура, система, среда, развитие, устойчивость, государство,	В статье анализируется социальная значимость предпринимательской культуры как фактора развития предпринимательской системы. Автор эффективно использовал зарубежную литературу для освещения предпринимательской культуры и посредством ее анализа подчеркнул важность предпринимательской культуры в развитии предпринимательской системы. В статье также раскрывается роль предпринимательской культуры в развитии общества и факторы, влияющие на ее формирование. Кроме того, в статье дается авторское определение понятия предпринимательской культуры и освещаются ее институциональные основы.

Kirish. Tadbirkorlik madaniyati tadbirkorlik tizimini rivojlantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Chunki, islohotlar sharoitida mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, fuqarolarning farovonligini oshirish, aholining to'liq va samarali bandligiga erishish murakkab, ko'p qirrali ijtimoiy-iqtisodiy hodisa sifatida tadbirkorlik faoliyati bilan bevosita bog'liq. Bozor iqtisodiyotining samarali rivojlanishi boshqaruvning yangi falsafasiga asoslangan raqobatbardosh ishlab chiqarishni yaratishni taqozo etadi, bu esa o'z navbatida tadbirkorlik madaniyati yuqori bo'lgan yangi avlod mutaxassislarini tarbiyalash zarurligini taqozo etadi.

Adabiyotlar. Tadbirkorlik madaniyati va axloqini shakllantirishda, ularning har tomonlama taraqqiyotini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatini ilmiy-nazariy jihatdan o'rgangan olimlarning

axloq va iqtisodiy madaniyatga bag'ishlangan asarlari muhim o'rinni egallaydi. Bularga: M. Veber, R. Ruttinger, N. Danova, O. Kabachek, P. Kozlovskiy, M. Koryagina, S. Loginovskiy, N. Makasheva, E. Mixaylova, M. Olson, A. Rich, I. Ustian va boshqalar.

Jumladan ular tadbirkorlik madaniyatiga quyidagicha ta'rif berganliklarini ko'rishimiz mumkin: R. Ruttinger "Tadbirkorlik madaniyati – umumiy va yashab kelayotgan e'tiqod va qadriyatlar tizimidir. Shu bilan birga, qadriyatlar haqidagi g'oyalar korxona uchun nima muhim degan savolga javob berishga imkon beradi va e'tiqodlar bizga korxona qanday ishlashi va uni qanday boshqarish kerakligini tushunishga imkon beradi. "Tadbirkorlik madaniyatini shakllantirish, eng avvalo, tadbirkorlik tashkilotlarining madaniyati, tadbirkorlarning o'z madaniyati darajasi, ishbilarmonlik odob-axloqi, ishbilarmonlik munosabatlari madaniyatidan shakllanadi"[2, - B. 58].

N. Danova "Tadbirkorlik madaniyati - bu tadbirkorlar vakili bo'lgan ijtimoiy qatlamning iqtisodiy madaniyati..." [3, - B. 43].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotni yoritishda tarixiylik, mantiqiylik, so'rov anketa, kuzatish, qiyosiy tahlil, kontent-analiz, ekspert baholash usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot metodologiyasidan kelib chiqib, tadbirkorlik madaniyatiga mualliflik ta'rifini berish maqsadga muvofiq. Tadbirkorlik madaniyati bu - shaxs, jamiyat va davlat o'rtasidagi o'zaro hamkorlikka asoslangan huquqiy, axloqiy, iqtisodiy, ijtimoiy munosabatlar tuzilmasi bilan shakllanadigan va rivojlanadigan faoliyat hisoblanadi [4, -B. 75].

Tahlil va natijalar. Tadbirkorlik tizimi - bu tadbirkorlikning aniq maqsadlariga erishishga qaratilgan insonlar, jarayonlar, texnologiyalar, tashkiliy tuzilmalar, axborot va resurslarni o'z ichiga olgan o'zaro bog'liq va o'zaro ta'sir qiluvchi elementlar to'plami. Bu mijozlar, sheriklar, aktsiyadorlar va xodimlar kabi manfaatdor tomonlar uchun qiymat yaratish maqsadida tadbirkorlikning ishlashi va boshqaruvini ta'minlaydigan tashkiliy tuzilmadir. Tadbirkorlik tizimi zamonaviy ishbilarmonlik muhitida barqaror muvaffaqiyat va raqobatdosh ustunlikka erishish uchun bir-biri bilan o'zaro ta'sir qiluvchi jarayonlar, strategiyalar, madaniyat va infratuzilma bilan tavsiflanadi [5].

Zamonaviy milliy iqtisodiyotning tadbirkorlik tizimlarini turli mezonlarga ko'ra tasniflash mumkin, masalan, ularning funksional maqsadi, tarmoqqa mansubligi, hajmi va miqyosi, avtomatlashtirish darajasi va boshqalar.

Shuningdek, tadbirkorlik tizimlari milliy iqtisodiy tizimning tarkibiy qismi bo'lib, uning tuzilishi, dinamikasi va rivojlanishiga, shuningdek, butun jamiyat farovonligiga ta'sir ko'rsatadi.

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning asosiy omillariga quyidagilar kiradi:

– inson kapitali (ta'lim, sog'liq va ishchilarning malakasi inson kapitalining asosini tashkil etadi, bu esa innovatsiyalar, mahsuldorlik va iqtisodiy o'sishga yordam beradi);

– infratuzilma (rivojlangan transport, kommunikatsiya va energetika infratuzilmasi iqtisodiyotning samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi, investitsiyalar va rivojlanishni rag'batlantiradi);

– institutsional samaradorlik (barqaror siyosiy institutlar, adolatli adolat tizimi, ishonchli bozor qoidalari va mulkni himoya qilish tadbirkorlik, sarmoya va iqtisodiy o'sishga yordam beradi);

– texnologik taraqqiyot (ilm-fan va texnologiyadagi innovatsiyalar va taraqqiyot mahsuldorlikni oshirish, turmush sifatini yaxshilash va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi);

– makroiqtisodiy barqarorlik (past inflyatsiya, barqaror valyuta kurslari va sog'lom davlat moliyasi investitsiyalar, iste'mol va iqtisodiy o'sish uchun qulay muhit yaratadi);

– xalqaro savdo (xalqaro savdoda ishtirok etish va jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuv eksport imkoniyatlarini kengaytirish va yangi texnologiyalar va resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilashga yordam beradi);

– jamg'arma va investitsiyalar (yuqori darajadagi jamg'armalar va ularni ishlab chiqarish fondlari va infratuzilmaga samarali investitsiyalash iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishning kalitidir);

- ijtimoiy va iqtisodiy adolat (tenglik, ta'lim va sog'liqni saqlashning mavjudligi sog'lom va adolatli iqtisodiy muhitni shakllantirishga yordam beradi, milliy iqtisodiyotning o'sishiga yordam beradi).

Bu omillarning barchasi o'zaro bog'liq bo'lib, butun milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sir etib, uning raqobatbardoshligi, barqarorligi va kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini belgilab beradi. Shu bilan birga, milliy iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanishida, tadbirkorlik faoliyatini yuritish usullariga ta'sir ko'rsatuvchi, korxonalarning o'zgarishlarga, innovatsiyalarga va raqobatga qanday moslashishini belgilovchi muhim rol o'ynaydigan madaniy omilni alohida ta'kidlash lozim. Xalq xo'jaligining madaniy xususiyatlarining namoyon bo'lishi quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi: tadbirkorlik madaniyati, mehnat va unumdorlikka munosabat, ta'lim tizimi va ilmiy tadqiqotlar, davlat boshqaruvi uslubi va institutsional muhit va jamiyatdagi boshqa ko'plab madaniy ko'rinishlar.

Tadbirkorlik madaniyati milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omili bo'lib, innovatsiyalarni, raqobatni rag'batlantirish, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish, xorijiy sarmoyalarni jalb etish va ijtimoiy kapitalni shakllantirishga yordam beradi. Iqtisodiy yuksalish va jamiyat farovonligi uchun qulay muhit yaratishda asosiy rol o'ynaydi.

Yangi O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, ayniqsa ularning jamiyat taraqqiyotiga qo'shayotgan hissalari Prezident

Sh. Mirziyoev tomonidan alohida e'tirof etilmoqda. Jumladan, Sh. Mirziyoev 2023-yil 18-avgustda mamlakatimiz tadbirkorlari bilan ochiq muloqot shaklida o'tkazilgan uchrashuvdagi nutqida tadbirkorlarni mamlakatimiz tarqiqiyotida tutgan o'rniga to'xtalib shunday degan edi: "yangi g'oyalar tashabbuskori bo'lgan kichik tadbirkorlarimizga, iqtisodiyotimiz lokomotiviga aylangan o'rta biznes vakillariga, minglab ish o'rinlari yaratib, odamlarimizni daromadli qilayotgan yirik korxonalar rahbarlariga, bozorlarimizga baraka olib kirayotgan klaster, fermer va dehqonlarimizga o'zimning samimiy minnatdorchiligimni bildiraman" [1.]

Umuman olganda, tadbirkorlik madaniyati tadbirkorlik tizimining bir qismidir va ishbilarmonlik mavjud bo'lmaganda tadbirkorlik madaniyati tushunchasini tahlil qilish mantiqiy emas. Bundan tashqari, tadbirkorlik madaniyati tushunchasi tadbirkorlik darajasiga (bosqichiga) qarab o'zgarishi mumkin.

Tadbirkorlikning dastlabki bosqichi uchun ushbu kontseptsiyaga quyidagi ta'rifni berish mumkin: "tadbirkorlik madaniyati - bu ma'lum bir mamlakatdagi biznes tizimining xususiyatlari bilan belgilanadigan tadbirkorlik faoliyatini boshlashning ijtimoiy-psixologik jihatlari majmui".

Tadbirkorlik faoliyatining rivojlangan bosqichlari uchun tadbirkorlik madaniyati kengroq tushunchaga aylanadi va ko'proq foyda olish va tadbirkorlikni rivojlantirish maqsadida ijodkorlik va innovatsion xulq-atvorga asoslangan innovatsion madaniyat sifatida qabul qilinadi.

Shuningdek, tadbirkorlik madaniyati jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining turli darajalarida tadbirkorlikka ta'sir qiluvchi ishbilarmonlik tizimi va muhitining bir qismidir. Tadbirkorlik tizimlari ma'lum bir mintaqada ishbilarmonlikni qo'llab-quvvatlaydigan tarzda muvofiqlashtirilgan bir-biriga bog'liq bo'lgan obyektlar va omillar to'plami sifatida aniqlanadi. Tadbirkorlik tizimi quyidagi elementlarni o'z ichiga olishi mumkin:

- 1) biznesni moliyalashtirish;
- 2) davlat siyosati;
- 3) davlat tadbirkorlik dasturlari;
- 4) tadbirkorlikka o'rgatish;
- 5) ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalar;
- 6) tijorat va huquqiy infratuzilma;
- 7) bozorning ochiqligi;
- 8) tadbirkorlik infratuzilmasi;
- 9) madaniy va ijtimoiy normalar.

Ushbu elementlar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, jamiyatda faoliyat yuritayotgan tadbirkorning rivojlanishi uchun faqat ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rishimiz mumkin.

Xulosa. Yuqoridagilardan kelib chiqib shuni xulosa qilishimiz mumkinki, tadbirkorlik madaniyatini shakllantirish tadbirkorlik odob-axloqidan iborat bo'lib, u halollik, oshkoralik, o'z

soʻziga sodiqlik, amaldagi qonunchilik, belgilangan qoidalar va anʼanalarga muvofiq boʻzorda samarali faoliyat yurita olishdan iborat boʻlishi kerak. Tadbirkor - tavakkal qilishga doimo tayyor, shijoatli, qatʼiyatli, koʻzlangan maqsad yoʻlida qiyinchilik va toʻsiqlarni yengib oʻtishni biladigan, noanʼanaviy fikrlash qobiliyatiga ega, boshqaruv qarorlarini qabul qila oladigan shaxsdir.

Yaxshi shakllangan tadbirkorlik madaniyati nafaqat daromadni oshirishga, balki mijozlarni saqlab qolishga ham yordam beradi. Mutaxassislarining fikriga koʻra, eski hamkorlarni saqlab qolish, yangilarini qoʻlga kiritishdan besh baravar arzon. Tadbirkor doimo isteʼmolchiga yoʻnaltirilgan boʻlishi kerak. Shuning uchun, asosiy kapitalga investitsiya qilishdan oldin ham, tadbirkorning axloqi va madaniyatini shakllantirish, xodimlarni tegishli sohalartga oʻqitish uchun koʻp pul, vaqt va kuch sarflash kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. <https://president.uz/oz/lists/view/6561>
2. О.В. Трапезникова Бизнес-культура российского предпринимательства // Вестник ТГУ. — 2010. — Вып. 1(81) с. 58–61.
3. Н.Ю. Данова Культура предпринимательства как экономическая универсалия отечественной экономики: концептуальные основы, корреляционная обусловленность, вектор развития // Вестник Тамбовского университета. — 2013. — №12(128). Серия: Гуманитарные науки с. 43–48.
4. S.Z. Qozoqov “Oʻzbekistondagi islohotlar sharoitida tadbirkorlikni rivojlantirishning ijtimoiy omillari” Sotsiologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent-2023.
5. Бирюков В.В. Экономическая модель человека в контексте системного подхода к изучению экономики // Экономическая наука современной России. 2023. № 3 (102). С. 155–165